

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ

ОСВІТНЬОЇ АНАЛІТИКИ
Державна наукова установа

ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: УПРАВЛІННЯ, ЦИФРОВІЗАЦІЯ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ

IV МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

EDUCATION OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW: MANAGEMENT, DIGITALIZATION, EUROPEAN INTEGRATION ASPECTS

IV INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

2022

iea.gov.ua

**Міністерство освіти і науки України
Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики»**

**Ministry of Education and Science of Ukraine
State Scientific Institution «Institute of Educational Analytics»**

**Збірник тез доповідей
IV Міжнародної науково-практичної конференції
«ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ: УПРАВЛІННЯ, ЦИФРОВІЗАЦІЯ,
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ»**

25 жовтня 2022 року

м. Київ, Україна

**Book of Abstracts
of the IV International Scientific and Practical Conference
«EDUCATION OF UKRAINE UNDER MARTIAL
LAW: MANAGEMENT, DIGITALIZATION,
EUROPEAN INTEGRATION ASPECTS»**

October 25th, 2022

Kyiv, Ukraine

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики»
(протокол № 8 від 02 грудня 2022 р.)

Редакційна колегія:

С. Л. Лондар, доктор економічних наук, професор – головний редактор;
А. О. Литвинчук, кандидат економічних наук – заступник головного редактора;
Г. М. Терещенко, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник – заступник головного редактора;
А. В. Кир'янов – заступник головного редактора;
Н. Б. Пронь, кандидат економічних наук – відповідальний секретар.

Відповідальний за випуск: А. Б. Нефедов

Редактор: І. А. Книш

Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с.

Збірник містить матеріали доповідей учасників IV Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти», що присвячені пошуку шляхів розв'язання нагальних проблем української освіти та науки, що виникли у зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні унаслідок повномасштабної, неспровокованої збройної агресії російської федерації проти України

Збірник тез доповідей розміщено у вільному доступі на сайті ДНУ «Інститут освітньої аналітики» в рубриці «Матеріали комунікаційних заходів» (2022 рік).

Автори несуть повну відповідальність за зміст і достовірність матеріалів, що публікуються, дотримання загальноприйнятих принципів наукової етики, відсутність плагіату у своїх тезах.

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів.

© Автори, 2022

© ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022

Recommended for publication by the Academic Council
of the State Scientific Institution «Institute of Educational Analytics»
(Protocol № 8 of 02.12.2021).

Editorial board:

Sergiy Londar, Dr. Sc. (Economics), Professor – editor-in-chief;
Andrii Lytvynchuk, Ph. D. (Economics) – deputy editor-in-chief;
Hanna Tereshchenko, Ph. D. (Economics), senior research fellow – deputy editor-in-chief;
Andrii Kyrianov – deputy editor-in-chief;
Natalia Pron, Ph. D. (Economics) – executive secretary.

Responsible for the issue: Andrii Nefedov

Editor: Iryna Knysh

Education of Ukraine under martial law: management, digitalization, European integration aspects: Book of Abstracts of the IV International Scientific and Practical Conference (electronic scientific publication), October 25th, 2022. Kyiv : SSI «Institute of Educational Analytics», 2022, 360 p.

Book of Abstracts contains materials of participants' reports of the IV International Scientific and Practical Conference «Education of Ukraine under martial law: management, digitalization, European integration aspects» devoted to finding ways to solve the relevant problems of Ukrainian education and science that arose due to the implementation of martial law in Ukraine as a result of the full-scale, unprovoked armed aggression of the Russian Federation against Ukraine.

The conference materials are available on the website of the SSI «Institute of Educational Analytics» under the heading «Materials of communication events» (2022).

Responsibility for the content and reliability of published materials, the compliance of general scientific ethics principles, the absence of plagiarism lies entirely with the authors.

The editorial board does not always share the position of the authors.

© Authors, 2022

© SSI «Institute of Educational Analytics», 2022

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО ДИРЕКТОРА ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВОЇ УСТАНОВИ «ІНСТИТУТ ОСВІТНЬОЇ АНАЛІТИКИ» СЕРГІЯ ЛОНДАРА	11
--	-----------

Секція 1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Рогова В. Б., Лондар С. Л. УПРАВЛІНСЬКИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ БЕЗПЕКИ	13
Бахрушин В.Є. ВІДНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕРЕЖІ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ	18
Жиляєв І. Б. ЕТАПИ РОЗВИТКУ СФЕРИ НАУКИ І ОСВІТИ У ХХІ СТОЛІТТІ: ПРОЄКТУВАННЯ УПРАВЛІННЯ	24
Постригач Н. О. ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	28
Аніщенко О. В. РОЗВИТОК НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ І ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	32
Лондар Л. П. ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ	36
Лавриненко Л. М. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА КРЕАТИВНІСТЬ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ	41
Завгородня Ю. В. ПОЛІТИЧНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ ВПЛИВУ НА КІБЕРКОНФЛІКТИ В УМОВАХ ВІЙНИ	44
Сич Р. В., Мірошніченко В. І. ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРИКОРДОННИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	47
Дудурич В. Г., Коваленко Д. І. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УМОВАХ УВЕДЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	51
Семенець-Орлова І. А. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	55
Соколов А. В., Цебенко А. А. УПРАВЛІННЯ DIGITAL-МАРКЕТИНГОМ У СФЕРІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	58
Івахненко І. С. Приходько Д. О. Чуприна Ю. А. ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ НА ПЛАТФОРМІ STEM-ОСВІТИ	60
Купіна І. О., Радченя І. В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	63
Денисюк О. Я., Титаренко Н. В., Дронь Т. О. НАСТУПНІСТЬ МІЖ ПОЧАТКОВОЮ ТА БАЗОВОЮ ШКОЛОЮ ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПОСТУПУ УЧНЯ	66

Ткаченко В. В.	УПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМИ НУШ У ПІЛОТНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	70
Горіховський М. В., Оганесян В. С.	ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	75
Юрченко О. А., Єршова О. Л.	РОЗВИТОК ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	77
Вітренко Ю. М.	ПЛАН ВІДНОВЛЕННЯ СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	80
Городянська Л. В.	НЕОБХІДНІСТЬ ВІДНОВЛЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	84
Shvetsova I. V.	FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCY IN MARITIME EDUCATIONAL INSTITUTION IN WAR CONDITIONS	88
Mospan N. V.	DIGITALIZATION OF HIGHER EDUCATION IN WAR TIME	91
Larin D. I.	FEATURES OF PREPARATION FOR THE NEW SCHOOL YEAR UNDER MARTIAL LAW	93
Чимбай Л. Л., Попкова Л. В., Ханюк Т. О.	ОСОБЛИВОСТІ ВСТУПУ ДО ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	95
Троцький Р. С., Курило О. І.	СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ТА УМОВИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	100
Ромашко О. М.	РОЗВИТОК СИСТЕМИ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	104
Барвінок В. Ю.	ЕКОНОМІЧНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	106
Секція 2. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ		
Науменкова С. В.	ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	109
Терещенко Г. М.	ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	113
Гапон В. В., Барабаш О. А., Читаєва К. Г.	АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ В УКРАЇНІ	115
Назукова Н. М.	НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ УМОВИ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ У ВОЄННИЙ ЧАС ТА ПЕРІОД ПОСТВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	120
Попова В. В.	ФІНАНСУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	124

Гапон В. В., Шараєвська М. І., Дерєпа Т. С. РЕГІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ НЕВИКОРИСТАНИХ ЗАЛИШКІВ КОШТІВ ОСВІТНЬОЇ СУБВЕНЦІЇ	127
---	-----

Секція 3. РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Литвинчук А. О., Кир'янов А. В., Іриневиц Ю. В., Гайдук І. С. ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ	132
Ковтунець В. В., Мельник С. В. МЕТОДИКА СПІВСТАВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КВАЛІФІКАЦІЙ ІЗ НАЦІОНАЛЬНОЮ РАМКОЮ КВАЛІФІКАЦІЙ	134
Міщенко В. І. ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	137
Гудзь М. В., Гудзь П. В. ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ТЕХНОЛОГІЇ «ПЕРЕВЕРНУТИЙ КЛАС»	141
Шаповал О. С. СИНЕРГІЯ ОСВІТИ ТА БІЗНЕСУ: НАЙКРАЦІ ПРАКТИКИ З ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ	145
Рябокін М. С., Грецька К. Р., Лупаренко С. Є. ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	148
Saiarina I. O. PROBLEM ANALYSIS AND DISTANT EDUCATIONAL PROCESS OPTIMIZATION UNDER MARTIAL LAW IN UKRAINE	151
Олійник І. В. ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В ДИСТАНЦІЙНИХ УМОВАХ	153
Норік Л. О. ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО ФОРМАТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА БАЗІ ПЛАТФОРМИ LMS MOODLE	157
Anisimova O. Yu. DIGITAL INFRASTRUCTURE OF EDUCATION IN THE EU	161
Бєловецька Л. Е. ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	165
Мізюк Б. М., Миронов Ю. Б. ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ЗА УМОВ ПАНДЕМІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ	168
Карпюк А. В. РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	171
Бортун К. О. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ДИСТАНЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	175
Брославська Г. М., Бган Т. С. ВИКОРИСТАННЯ АНІМОВАНОГО ВІДЕО ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФІЗИКО- МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН	177

Gaiduk I. S.	INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT OF THE MANAGEMENT OF INCLUSIVE EDUCATION TAKING INTO ACCOUNT THE EU EXPERIENCE	181
Лісецька І. С.	РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	185
Остапенко Е. О., Мендрух Ю. М., Ходакевич О. Г.	ВИВЧЕННЯ ГРАМАТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОГРАМИ GRAMMAR LAB	187
Біліченко С. П.	ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОСНОВА ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	190
Медведська В. Б., Заліська С. С., Маранчак В. О.	ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ КОМП'ЮТЕРНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	193
Гордійчук О. М.	ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ» В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	197
Тушко Д. А.	ІННОВАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ВІЙСЬКОВО-ПРИКОРДОННОЇ КОМПОНЕНТИ	199
Тітова Л. О.	ВИЗНАЧЕННЯ ЗАСОБІВ ГЕЙМІФІКАЦІЇ ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС	201
Олійник М. М.	ПОТЕНЦІАЛ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ РЕЖИМІ	203
Коритна Л. В.	ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЕДЬЮТЕЙНЕМЕНТ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ НА ПРИКЛАДІ АВТОРСЬКОЇ ГРИ	206
Пилипенко О. О.	УПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УСПІШНОГО ВИВЧЕННЯ МЕДИЧНОЇ ХІМІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	209
Бардадим О. В.	ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОДИН ЗІ СПОСОБІВ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК	211

Секція 4. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Султанова Н. В., Садова С. С.	ЗНАЧЕННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	213
Козубцов І. М.	ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ЯК ПРОБЛЕМА НЕЯКІСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ	217

Павлик Н. В. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ГАРМОНІЗАЦІЇ СТАНУ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГА В УМОВАХ ВІЙНИ	221
Березюк Т. П. ПСИХОЛОГІЯ ТРАВМИ: КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ТА ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ	224
Грубі Т. В. РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ	227
Маслова А. В., Артеменко Л. П. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІК НЛП ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	230
Подкупко Т. Л. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	233
Іванова О. С. СМІХОТЕРАПІЯ В ПОДОЛАННІ ПОСТТРАВМАТИЧНИХ СТРЕСОВИХ СТАНІВ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ЯК ТЕЗА ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ТЕРАПЕВТИЧНІЙ СПІЛЬНОТІ	235
Овчаренко О. Ю. ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ	239
Гіржева Г. О. СТРЕС І СТРЕСОВІ ФАКТОРИ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ	243
Бугрімова Н. А. КОНФЛІКТ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПСИХОЛОГА ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ	246
Захаров В. В. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ЕФЕКТИВНІСТЮ МНЕМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ СПЕЦІАЛІСТА ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	249
Феніна А. І. ПСИХОЛОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ТА КОРЕКЦІЯ ОБРАЗУ «Я» У САМОТНІХ ЖІНОК ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	253
Міцкевич Х. К. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЄКТУВАННЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЯ	256
Аніщенко А. В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ЛЮДИНИ ПІД ВПЛИВОМ СТРЕСОГЕННИХ СИТУАЦІЙ В ОСВІТІ	259
Шапран А. О. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КРИЗИ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	262
Васильченко А. П. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ	266
Петрук М. П. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ТА МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТА- ПСИХОЛОГА НА ПОЧАТКУ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	269

Загалеви́ч В. Л. АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ООП В УМОВАХ ВІЙНИ	272
--	-----

**Секція 5. МІЖНАРОДНА ПІДТРИМКА УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ОСВІТНЬОЇ
СПІЛЬНОТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Калюжна Т. Г. МОЖЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ ІЗ МІЖНАРОДНОЮ НАУКОВО-ОСВІТНЬОЮ СПІЛЬНОТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	276
Pron N. B. SOME ASPECTS OF INTERNATIONAL SUPPORT FOR THE EDUCATION AND SCIENCE SYSTEM OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW	279
Філіппова Н. П. ПЕРСПЕКТИВНІ МОЖЛИВОСТІ ГРАНТОВОЇ ПІДТРИМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ БІОБІБЛІОГРАФІЇ ЕКСТЕРІОРИКИ КАНАДИ	282
Дмитренко К. А., Кашуба Л. С. МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА УКРАЇНСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	286

**Секція 6. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ
В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД**

Раков С. А. ПРОГРАМА PISA ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИЖИВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА В УМОВАХ АНТРОПОЦЕНУ	290
Круглов В. В. ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ НАВИЧОК ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	294
Pron N. B. KEY DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL SPHERE OF UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD	297
Карпенко А. В., Карпенко Н. М. ІНТЕГРАЦІЯ ОСВІТИ ТА НАУКИ З БІЗНЕСОМ ЗА ЛІДЕРСТВА КЛАСТЕРІВ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ	302
Торічний В. О. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	306
Тушко К. Ю. СВІТОВИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	307
Торічний В. О., Селявін Д. І. ПІДГОТОВКА ПРЕДСТАВНИКІВ ПРИКОРДОННОГО ВІДОМСТВА УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	310
Волобуєв В. В. СТРУКТУРА КОМПОНЕНТНОГО СКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОЄКТНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ- ПРИКОРДОННИКІВ	312
Литовченко О. В. ПОТЕНЦІАЛ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	314
Горна М. О., Іщук Я. В. АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ СТАТИСТИКИ ОСВІТИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	316

Самко А. М.	
МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЧИННИК ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	321
Близнюк В. В.	
РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЯКІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК РОБОЧОЇ СИЛИ	324
Леснікова М. В.	
ПЕРСПЕКТИВИ МАЙБУТНЬОГО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ПОГЛЯД	328
Кравець С. Г.	
ОСНОВНІ ПРОФЕСІЙНІ ПРОФІЛИ ТА МІКРОКВАЛІФІКАЦІЇ – ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙ	334
Власюк О. А., Дараган Т. П.	
КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД – ОДИН З ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ	336
Радомський І. П.	
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ	339
Білоус П. О.	
ВІДСУТНІСТЬ НАЛЕЖНОГО ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ПЕРЕПОНА ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЦИТУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ APA STYLE)	342
Безпала О. В.	
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК МОВИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН У РАМКАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ	346
Пюрко В. Є., Христова Т. Є., Пюрко О. Є.	
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ДИСКУРС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА ЕРГОТЕРАПІЇ	349
Капачева Л. М., Єгорова О. В.	
ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ КУЛЬТУРИ ГРОМАДЯН У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПЕРСПЕКТИВ УКРАЇНИ	353
Яценко Л. Д.	
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СИСТЕМІ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	356

Березюк Т. П.

кандидат психологічних наук, доктор філософії, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету, Рівне, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6864-9055>

**ПСИХОЛОГІЯ ТРАВМИ: КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ТА ШЛЯХИ
АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ**

Сьогодні ми є свідками повномасштабної війни російської федерації проти України – нової ери в існуванні людства в умовах глобального світу. Останніми десятиліттями війна як соціально-психологічне явище була предметом аналізу не багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Збройний конфлікт розділив політичних діячів та громадянське суспільство, цілі родини й особистості. Учасники освітнього процесу переживають певну кризу, перебуваючи у стресовому середовищі. Зазначене стає перешкодою на шляху безперервного забезпечення якості освіти. Коли протягом певного часу відбувається декілька травмуючих інцидентів, опосередкованих тривалим перебуванням в умовах війни й бойових дій, істотно зростає ризик виникнення хронічної травми.

Отже, на тлі травматичних подій, стресів, що відбуваються з індивідами та групами людей, постає питання забезпечення психологічної адаптаційної підтримки і створення відповідних умов високого рівня якості життя.

Стреси, маючи різну силу й тривалість, створюючи як позитивний, так і негативний вплив на організм і здоров'я, по-різному позначаються на особистості: хтось справляється з наслідками пережитих подій краще, хтось гірше. Найважливіше, що наслідки стресів обов'язково відбиватимуться на наступних поколіннях: постраждалі можуть «вкласти» власний травматизований образ у своїх дітей, які стають носіями травматизованого батьківського образу [1, с. 148–152].

Травматичний стрес – це особлива форма загальної стресової реакції, за якої відбувається перевантаження психологічних, фізіологічних і адаптаційних можливостей людини. У цьому випадку стрес для людини є травматичним та може стати причиною психологічної травми [2, с. 25].

Комплекс симптомів, що спостерігалися в тих, хто пережив травматичний стрес, дістав назву «посттравматичний стресовий розлад», ПТСР (*Posttraumatic Stress Disorder*). Критерії діагностики цього розладу були включені в Американський національний діагностичний психіатричний стандарт (*Diagnostical and Statistical Manual of Mental Disorders*) та зберігаються там донині. З 1994 р. ці критерії включено й у європейський діагностичний стандарт МКХ-10 (*International Statistical Classification of Diseases, Injuries and Causes of Death – ICD-10*) [3, с. 374–382].

Вивчаючи причини посттравматичного стресового розладу, дослідники не дійшли спільної думки щодо того, чому в одних людей виникає ПТСР, а в інших – ні. ПТСР може мати розвиток у людей будь-якого віку, котрі зазнали

травми. До них належать ветерани бойових дій, а також особи, що пережили або стали свідками фізичного чи сексуального насильства, жорстокого поводження, нещасного випадку, стихійного лиха, військового конфлікту або інших шоккових подій.

Зазначається, що генетика, нейробиологія, фактори ризику та особистісні фактори можуть вплинути на виникнення ПТСР після травматичної події.

У психологічній науці виокремлено три групи симптомів ПТСР [2, с. 47]:

1. Симптоми повторного переживання: повторні нав'язливі негативні спогади про подію; повторні негативні сни, пов'язані з подією; раптові образи й почуття (флешбеки); інтенсивний психологічний стрес під час подій, що нагадують або символізують травму.

2. Симптоми уникнення: уникнення думок і почуттів, пов'язаних із подією; уникнення діяльності, пов'язаної з подією; неспроможність згадати деталі події; зниження інтересу до раніше значущої діяльності; відчуття відстороненості, відчуження від інших людей; збіднення почуттів; відсутність орієнтації на майбутнє.

3. Симптоми підвищеної збудливості: труднощі із засинанням, безсоння; дратівливість; труднощі з концентрацією уваги; надпильність; вибухові реакції; фізіологічна реакція на події, що символізують чи нагадують травму.

Кваліфіковані підходи при допомозі щодо подолання посттравматичних стресів можуть включати психотерапію або медикаментозну терапію, а саме:

- *когнітивно-поведінкову терапію* – це розмовна терапія, яка може допомогти вам змінити свій спосіб мислення при ПТСР, почуватися краще й інакше поводитися;

- *експозиційну терапію*, мета якої – здійснення впливу тригерів, котрі стимулюють стрес, що допоможе розпізнавати їх у житті та знаходити способи більш м'яко реагувати;

- *метод десенсибілізації й опрацьовування за допомогою рухів очей* – це техніка, яка використовує рухи очей, щоб допомогти мозку обробити травматичні спогади та поступово зменшувати ПТСР, що знижує інтенсивність емоцій, які людина відчуває з приводу травматичного спогаду, допомагаючи усунути травму.

- *ліки* – у лікуванні ПТСР та їх тривожних розладів можуть застосовуватись антидепресанти, протитривожні (анксіолітичні) препарати. Однак вони мають призначатися виключно лікарем, так само як і тривалість та схема застосування [4, с. 241–245].

Дослідження впливу на індивідів різних видів травмуючих подій в умовах війни свідчать про необхідність залучення фахівців для надання висококваліфікованої психологічної допомоги з обов'язковим урахуванням специфіки кризової події й індивідуальних проявів становлення кризової ситуації, у якій перебуває постраждала людина. Виходячи з масштабів руйнівної дії психічної травми на особистість усіх вікових груп населення, постає потреба в організації *мультидисциплінарного системного підходу* в консультуванні та лікуванні, а саме комплексної соціально-психологічної, соціально-педагогічної, медико-психологічної допомоги в кризовому середовищі.

Список використаних джерел

1. Романовська Д. Д. Психологічна допомога у закладах освіти в період війни: запити, методики, алгоритми дій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 1. С. 148–152. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.1.28>.

2. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій : навч. посіб. Київ : ДП «ВД “Персонал”», 2017. 160 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/psiholog_travm.pdf.

3. Пивоварова Г. С. Партнерські відносини в освіті як засіб подолання посттравматичного стресу студентів в умовах військового конфлікту. *Посттравматичний стресовий розлад: дорослі, діти та родини в ситуації війни : міжнар. наук.-практ. видання / за заг. ред. І. Маноха, Г. Собчук. Варшава ; Київ, 2018. С. 374–382. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3693/Pivovarova.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.*

4. Kimble M., Boxwala M., Bean W. et al. The impact of hypervigilance : Evidence for a forward feedback loop. *Journal of Anxiety Disorders*. 2014. Vol. 28, No 2. P. 241-245. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2013.12.006>.